

**ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ:
МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ****ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND FORENSIC INVESTIGATION:
METHODOLOGICAL AND PRACTICAL ISSUES**

**Мурзановська А.В., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри кримінального процесу**

Національний університет «Одеська юридична академія»

У статті досліджено проблемні аспекти використання технологій штучного інтелекту під час здійснення досудового розслідування в кримінальному провадженні, а також акцентується увага на методологічних та практичних питаннях означеної проблематики.

Автором проаналізовано позитивний досвід США, Великобританії, Іспанії, Австралії та інших розвинених країн щодо використання штучного інтелекту при розслідуванні кримінальних правопорушень. Робиться висновок про досить широке та різнопланове його застосування. Наведено приклади успішного використання штучного інтелекту під час розслідування кримінальних правопорушень в різних країнах. Розглянуті конкретні способи застосування штучного інтелекту, як-от: аналіз великих обсягів даних, автоматичне розпізнавання образів, прогнозування злочинів, використання портативного 3D-сканера Zebedee.

Наголошено на тому, що крім позитивних моментів використання технологій штучного інтелекту під час здійснення досудового розслідування існують серйозні ризики щодо можливого порушення прав та законних інтересів учасників кримінального провадження. Підкреслюється, що міжнародний досвід впровадження штучного інтелекту в досудове розслідування демонструє різноманітні підходи як до правового регулювання використання цих технологій, так і до вирішення етичних питань.

Розглянуто наявний досвід застосування штучного інтелекту в правоохоронній діяльності України, а саме – широке використання технології Clearview AI, що дозволяє здійснювати пошук та ідентифікацію осіб за обличчям, завдяки якій здійснюється ідентифікація військових злочинців та зниклих без вісті людей.

Наголошується на необхідності створення відповідного нормативного, теоретичного підґрунтя й розроблення засобів, прийомів, способів та методів застосування технологій штучного інтелекту, які б відповідали сучасним потребам практики.

Робиться висновок, що вирішення сучасних викликів потребує не тільки використання новітніх технологій, а відповідно – підвищення кваліфікації кадрів, але й постійного вдосконалення кримінального процесуального законодавства для ефективної боротьби зі злочинністю з однієї сторони, та захисту прав учасників кримінального процесу, з іншої. І лише при системному підході можливе забезпечення ефективності та законності проведення досудового розслідування для досягнення завдань кримінального провадження в цілому.

Ключові слова: кримінально-процесуальна наука, методологія, кримінальне процесуальне право, кримінальне провадження, досудове розслідування, слідчі (розшукові) дії, штучний інтелект.

The article examined problematic aspects of the use of artificial intelligence technologies during pre-trial investigations in criminal proceedings, and also focuses on methodological and practical issues of the aforementioned issues.

The author analysed the positive experience of the USA, the United Kingdom, Spain, Australia and other developed countries in the use of artificial intelligence in the investigation of criminal offences. The conclusion was made about its rather wide and diverse application. Examples of successful use of artificial intelligence in the investigation of criminal offences in different countries were provided. Specific methods of using artificial intelligence were considered, such as: analysis of large volumes of data, automatic pattern recognition, crime prediction, use of the portable 3D scanner Zebedee.

It was emphasised that in addition to the positive aspects of using artificial intelligence technologies during pre-trial investigation, there are serious risks regarding the possible violation of the rights and legitimate interests of participants in criminal proceedings. It was underlined that the international experience of introducing artificial intelligence into pre-trial investigation demonstrated various approaches both to the legal regulation of the use of these technologies and to resolving ethical issues.

The existing experience of using artificial intelligence in law enforcement activities in Ukraine was considered, namely, the widespread use of Clearview AI technology, which allowed for the search and identification of individuals by face, thanks to which war criminals and missing persons are identified.

The need to create an appropriate regulatory, theoretical basis and develop tools, techniques, methods and approaches for applying artificial intelligence technologies that would meet modern practical needs is stressed.

It was concluded that solving modern challenges requires not only the use of the latest technologies, and accordingly, the improvement of personnel skills, but also the constant improvement of criminal procedural legislation for the effective fight against crime on the one hand, and the protection of the rights of participants in the criminal process, on the other. Therefore, only with a systematic approach would it be possible to ensure the effectiveness and legality of the pre-trial investigation to achieve the objectives of criminal proceedings as a whole.

Key words: criminal procedural science, methodology, criminal procedural law, criminal proceedings, pre-trial investigation, investigative search action, artificial intelligence.

Вступ. Однією із сучасних тенденцій є те, що правоохоронні органи все частіше стикаються з викликами, пов'язаними з швидким розвитком найрізноманітніших технологій. Саме тому серед головних пріоритетів, які визначені в Комплексному стратегічному плані реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 року [1], йде мова про широке використання під час здійснення досудового розслідування, а також для обробки даних та аналітичної діяльності органів правопорядку і прокуратури штучного інтелекту, блокчейну, хмарних обчислень та інших інноваційних рішень (5.7).

Як слушно зазначає В. М. Шевчук, враховуючи реакції воєнного стану, однією з найважливіших тенденцій

кримінально-процесуальної науки та криміналістики є інтеграція знань, створення та впровадження інноваційних розробок, широке використання цифрових технологій та штучного інтелекту, спрямованих на вирішення завдань протидії злочинності та формування доказової бази [2, с. 203].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемним питанням використання штучного інтелекту (далі – ШІ) в кримінальному провадженні в різних аспектах присвятили свої роботи такі науковці, як: І. В. Басиста, Ж. В. Удовенко, В. М. Шевчук, М. В. Шепітько, О. О. Торбас. Проте, методологічні та практичні аспекти використання штучного інтелекту під час досудового розслідування мають стати предметом самостійного дослідження.

Метою даної статті є дослідження, аналіз та систематизація міжнародного та вітчизняного досвіду використання технологій штучного інтелекту в розслідуванні кримінальних правопорушень для визначення основних факторів позитивного застосування та виявлення проблем, які потребують додаткового наукового пошуку.

Виклад основного матеріалу. Видається, що можливість використання саме технологій ШІ заслуговує особливої уваги. Існуючий на сьогодні позитивний досвід інших країн, зокрема, США, Великобританії, Іспанії, Австралії та інших розвинених країн щодо використання ШІ при розслідуванні кримінальних правопорушень є дуже широким та різноплановим.

Так, у Великобританії ШІ застосовується поліцією для пошуку потрібної інформації серед тисяч документів, який здатний допомогти розкрити злочин у встановлені строки. Серед прикладів можна навести наступний – антикорупційне розслідування проти Polls-Poyce Holding Pls, яке проводило Бюро по боротьбі з шахрайством в особливо великих розмірах Великої Британії. Створений розробниками робот вивчив 30 млн документів, переглядаючи по 600 тис. різних файлів в день. На весь процес у нього пішло всього п'ять днів. В ручному режимі ця робота зайняла б у слідчих кілька місяців [3, с. 72].

Крім того, у Великобританії використовується такий інструмент, як Connect, який аналізує мільярд даних, отриманих в ході фінансових операцій для виявлення кореляцій або схем операцій, крім того, функціонує Міжнародна база даних по сексуальній експлуатації дітей, яка допомагає виявляти жертв та злочинців за допомогою аналізу, наприклад, меблів та інших предметів в зображеннях насильства або аналізу фонового шуму на відео, що виявилось досить ефективними в розслідуванні злочинів.

У США поліція використовує у своїй діяльності алгоритм на основі ШІ, який може шукати в мережі Інтернет підозри щодо жертв торгівлі людьми та сексуальної торгівлі. Він здійснює пошук та інтерпретацію інформації, що міститься у відкритій мережі та так званій темній мережі, щоб допомогти слідчим відстежувати потенційних жертв. Алгоритм здійснив пошук 25 мільйонів сторінок. Це виявилось дуже успішним. Зараз його використовують для розслідування незаконного продажу зброї та контрафактних товарів, розповсюдження й продаж наркотичних засобів [3, с. 73-74].

В свою чергу, як підкреслюється в літературі, у законодавстві США запроваджено систему стримувань і протидій щодо використання технологій ШІ при зборі та аналізі електронних даних у кримінальному провадженні. Незважаючи на надання правоохоронним органам широких повноважень у сфері доступу до електронних комунікацій, законодавство встановлює чіткі обмеження та процедури контролю для захисту прав громадян. Ключовими елементами такого контролю є вимога щодо отримання судового дозволу на проведення відповідних слідчих дій, а також функціонування спеціальних механізмів нагляду за використанням систем ШІ в процесі розслідування. Це забезпечує баланс між ефективністю правоохоронної діяльності та захистом фундаментальних прав і свобод особи [див.: 4, с. 821].

В Іспанії поліція використовує інструмент розпізнавання доказів на фотографіях, який використовує ШІ. Важливою є ідентифікація об'єктів на фотографіях, результатом якої є пошук посилань на інші кримінальні правопорушення, збір ключової інформації для розкриття кримінального правопорушення. На даний час область застосування цього виду технологій набагато ширша, ніж відомо громадськості. Наприклад, компанія соціальної мережі Facebook використовує ШІ. В результаті було знайдено більше 9 мільйонів оголених фотографій дітей у своєму співтоваристві лише за три місяці, і майже про всіх з них раніше не повідомлялося. Знайдені матеріали

та деталі передбачуваного протиправного діяння були передані Національному центру зниклих та експлуатованих дітей [3, с. 73].

В Австралії поліція використовує портативний 3D-сканер Zebedee. Прилад дозволяє здійснювати 40 тис. вимірів відстані за секунду. Співробітники поліції зазначають, що завдяки 3D-сканеру Zebedee можна згенерувати тривимірну карту місця вчинення кримінального правопорушення приблизно за 20 хвилин, що дає можливість значно скоротити час розслідування. Пристрій працює без GPS, його можна використовувати як у середині приміщення, так і на нерівній природній поверхні. Переваги цієї технології дають можливість зменшити втручання в картину кримінального правопорушення, заощадити час і оглянути раніше недоступні зони, такі як круті схили та простори [див.: 3, с. 74-75]. Таким чином, зазначають далі автори [там само], однією з головних переваг технологій 3D-сканування є її здатність швидко збирати великі обсяги даних, а такі можливості особливо цінні при розслідуванні кримінальних правопорушень з множинністю матеріальної слідчої інформації.

В цілому, як підкреслюється в літературі, міжнародний досвід впровадження ШІ в досудове розслідування, демонструє різноманітні підходи до правового регулювання використання цих технологій. Особлива увага приділяється забезпеченню балансу між ефективністю розслідування та захистом прав учасників кримінального провадження через створення системи правових гарантій та механізмів контролю. Крім того, аналіз законодавства різних країн свідчить про формування комплексної системи регулювання використання ШІ в правоохоронній діяльності, що включає як спеціальне законодавство, так і етичні кодекси. [див.: 4, с. 823].

Досвід застосування ШІ в правоохоронній діяльності має і Україна. Так, широко використовується технологія Clearview AI, яка дозволяє здійснювати пошук та ідентифікацію осіб за обличчям. Завдяки їй здійснюється ідентифікація військових злочинців та зниклих без вісті людей. Крім того існує значний національний досвід використання технологій ШІ під час запобігання правопорушенням [доклад. див.: 3, с. 32-36].

Висвітлюючи питання щодо використання ШІ у розслідуванні, І. В. Басиста, з посиланнями на відповідні джерела, зазначає, що наявні результати розлогого дослідження, що проводилося Центром Дністрянського та Fama за підтримки ЄС та Міжнародного Фонду «Відродження». У ньому, серед іншого важливого, значиться й про можливість використання ШІ для: аналізу підбірок документів; «...розшифровки записів судових слухань чи допитів, мультимедійних записів; перекладів тексту з української та на українську; підготовки типових юридичних текстів (повідістки, повідомлення, договори etc.); співставлення слідів папілярних узорів та зразків ДНК; «3D моделювання ситуації...»; товарознавчих, містобудівних експертиз, аналізу бухгалтерських документів та інших фінансових розвідок; аналізу тілесних ушкоджень etc. Підкреслено, що «програмне забезпечення Palantir Technologies вже використовується Офісом Генпрокурора України в розслідуваннях воєнних злочинів, але наявні і ризики»; також органи прокуратури послуговуються програмним забезпеченням Clearview AI ...» [див.: 5, с. 20].

По суті, як слушно зазначає, О. Д. Жученко, прийняття та використання ШІ правоохоронними органами – це не просто використання технологій, це переосмислення роботи поліції в цифрову епоху з чітким акцентом на підвищення суспільної безпеки за дотримання принципів справедливості та неупередженості, що лежать в основі функціонування демократичного суспільства [6, с. 63].

Серед підходів, які країни використовують для розвитку законодавства та імплементації штучного інтелекту в досудове розслідування кримінальних справ, науковці

виокремлюють наступні: розробка етичних принципів; розробка правових рамок; створення експертних груп і консультативних органів; забезпечення навчання та компетентності; забезпечення міжнародного співробітництва [доклад. див.: 7, с. 450]. Особливої уваги, з точки зору методологічних аспектів, заслуговує підтримка досліджень та інновацій, тобто коли країни можуть сприяти дослідженням та інноваціям у галузі штучного інтелекту для досудового розслідування. Це може включати фінансування наукових проєктів, сприяння академічним дослідженням, створення спеціалізованих лабораторій та центрів, а також партнерство з приватним сектором та університетами [див.: там само].

В сучасних умовах можливості широкого використання технологій ШІ майже всі країни розробляють спеціальне законодавство та регулюють його використання в розслідуваннях кримінальних правопорушень з метою забезпечення прав підозрюваних (обвинувачених). Ряд країн встановлюють обмеження на використання ШІ, зокрема, вимагають наявності судового дозволу для здійснення деяких дій ШІ, таких як перехоплення комунікацій або здійснення пошуку та конфіскації даних. Законодавство також забезпечує захист особистої приватності, встановлюючи правила щодо зберігання та обробки персональних даних, отриманих за допомогою ШІ [доклад. див.: 7, с. 450-451].

В цьому аспекті важливим є те, що Європарламент ухвалив закон, який регулює роботу штучного інтелекту. Закон спрямований на захист фундаментальних прав, демократії, верховенства права та екологічної стійкості від високоризикованого ШІ, одночасно стимулюючи інновації та утверджуючи Європу як лідера в цій галузі. Регламент встановлює зобов'язання щодо ШІ на основі його потенційних ризиків і рівня впливу. «Нові правила забороняють нецільове вилучення зображень обличчя з інтернету або з камер відеоспостереження для створення баз даних розпізнавання обличчя. Також буде заборонено розпізнавання емоцій та ШІ, який маніпулює людською поведінкою або експлуатує вразливість людей», – вказано у повідомленні [8].

Крім того, документ визначив сфери з високим рівнем ризику для застосування штучного інтелекту – це критично важлива інфраструктура, освіта та професійна підготовка, працевлаштування, основні приватні та державні послуги (наприклад, охорона здоров'я, банківські послуги), певні системи в правоохоронних органах, міграції та управлінні кордонами, правосудді та демократичних процесах (напри-

клад, вплив на вибори). «Такі системи повинні оцінювати та зменшувати ризики, вести журнали використання, бути прозорими та точними, а також забезпечувати людський нагляд. Громадяни матимуть право подавати скарги на системи штучного інтелекту та отримувати роз'яснення щодо рішень, ухвалених на основі систем штучного інтелекту з високим ступенем ризику, які впливають на їхні права», – йдеться на сайті Європарламенту [8].

В свою чергу, цілком можна погодитись з думкою науковців, що нагальним є регулювання «всього життєвого шляху ШІ», починаючи з ідеї його створення, котра повинна відповідати етичним критеріям та слідувати із домінантної антропоцентричного підходу. Та перш, ніж вдатися до активного його застосування важливо встановити чіткі межі і правила, а що не найостанніше – відповідальність за шкоду. Такі чутливі аспекти, як непорушність сфери людської приватності, дотримання прав людини тощо мають превалювати у цьому механізмі [див.: 9, с. 32-33].

Висновки. Зрозуміло, що новітні технології в цілому та ШІ, зокрема, можуть значно удосконалити процес розслідування кримінальних правопорушень, надаючи потужні та ефективні засоби для виявлення та протидії злочинності, але результативність такої діяльності значною мірою залежить від професійного використання відповідних технологій. Крім того, хоча ШІ здатен значно скоротити час виконання складної (об'ємної) роботи з високою ефективністю, але за відсутності визначених норм правового регулювання, тактичних та методичних основ його використання, здатний також виступати в якості об'єктів загроз. Тому, враховуючи аналіз сучасної злочинності, наукові дослідження щодо міжнародного досвіду використання та унормування застосування ШІ, важливого значення набуває необхідність створення відповідного нормативного, теоретичного підґрунтя та розроблення прийомів, способів, засобів та методів, які б відповідали сучасним потребам практики.

Підсумовуючи зазначимо, що вирішення сучасних викликів потребує не тільки використання новітніх технологій, а відповідно – підвищення кваліфікації кадрів, але й постійного вдосконалення кримінального процесуального законодавства для ефективної боротьби зі злочинністю з однієї сторони, та захисту прав учасників кримінального процесу, з іншої. І лише при системному підході можливе забезпечення ефективності та законності проведення досудового розслідування для досягнення завдань кримінального провадження в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2017 року: Указ Президента України № 273/2023 від 11 травня 2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text>
2. Shevchuk V. Development trends in criminalistics in the era of digitalization. *Modern Knowledge: Research and Discoveries: Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference* (Vancouver, Canada, May 19-20, 2023). P. 198-219. DOI 10.51582/interconf.19-20.05.2023.019
3. Федоренко О.А., Стрільців О.М., Тарасенко О.С. Використання технологій штучного інтелекту у правоохоронній діяльності: аналіз. огляд. К.: 7БЦ, 2022. 106 с.
4. Белова М. В., Белов Д. М., Рушак І. В. Штучний інтелект у досудовому розслідуванні кримінальних справ: окремі питання міжнародної практики. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. Випуск № 1. С. 818-824. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.136>
5. Басиста І. В. Штучний інтелект: правила використання, перспективи, ризики та загрози, застосовність для кримінального провадження. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 2 трав. 2024 р.)* / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2024. С. 16-24. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8d1fe554-b824-49de-87dd-17f647318e7d/content>
6. Жученко О. Д. Вплив сучасних інформаційних технологій на діяльність правоохоронних органів: основні тенденції та ризики. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО. 2024. Випуск 86. С. 59-65. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.5.8>
7. Белова М. В., Белов Д. М. Імплементація штучного інтелекту в досудове розслідування кримінальних справ: міжнародний досвід. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. С. 448-453. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.78>
8. Європарламент ухвалив закон, який регулює роботу штучного інтелекту. 13.03.2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-shituchnyy-intelekt-eyvoparlament-zakon/32860293.html>
9. Басиста І. В., Удовенко Ж. В., Кулинич М.-М.А. Огляд тенденцій щодо штучного інтелекту та його перспективності для процесуальних рішень у перебігу кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО. 2024. Випуск 81: частина 3. С. 19-38. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.3.3>